

TÁJ- ÉS TURIZMUSFEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK UPPONYBAN ÉS KÖRNYÉKÉN

DANCSONÉ FÓRIS EDINA – FILEPNÉ KOVÁCS KRISZTINA
– HUBAYNÉ HORVÁTH NÓRA, KUTNYÁNSZKY VIRÁG
– MÓDOSNÉ BUGYI ILDIKÓ – SALLAY ÁGNES – SZILVÁCSKU ZSOLT
– VARGA DALMA – KOLLÁNYI LÁSZLÓ

LANDSCAPE AND TOURISM DEVELOPMENT OPPORTUNITIES IN
AND AROUND UPPONY

Abstract

We have carried out two studies in the Uppony area, in 2020 and 2022, as part of degree course in the Master of Landscape Architecture programme. We have found that, as in other areas in economic and social decline, the potential for tourism development based on a rich natural and cultural heritage is seen as a key to the survival of the area for local entrepreneurs and residents.

Our research has shown that the development of tourism is conditional on the development of other areas, and is therefore inseparable from, for example, infrastructure and human resource development. And the efforts of small villages on their own can be more fruitful if they work together. Therefore, tourism planning cannot be separated from the simultaneous assessment and development of other sectors, which highlights the need for a multisectoral approach and landscape thinking in the development of tourism development proposals.

Keywords: tourism development, rural development, heritage protection, small villages, North Bükk mountain

Bevezetés

2015-ben alakítottuk ki a tájépítész MSc képzésen a *Komplex térségi tervezési műhely* oktatási módszertant, amely az azóta eltelt évek során nemcsak mint oktatási, hanem mint tervezési módszertan is kifejlődött vidéki térségek táji adottságokra épülő fejlesztése tekintetében. A műhely keretében kidolgozott tájfejlesztési koncepciókat olyan vidéki településcsoportok számára készítjük, amelyek a tájban rejlő értékek megőrzése és fenntartható kihasználása mentén képzelik el jövőjüket. A Nivegy-völgy (2015), a Sümegi járás 14 települése (2016), a Tápió Natúrpark területe (2017), a Nyugat-Gerecse (2018), a Pilisi Sziklák Natúrpark területe (2019), az Észak-Bükkben Nagyvisnyó és Uppony környéke (2020 és 2022), az Ipoly mente (2021) képezte a műhelyek helyszíneit.

A tájat TELEKI PÁL, MÓCSÉNYI MIHÁLY és CSEMEZ ATTILA megfogalmazásai nyomán a természeti folyamatok és az emberi tevékenység eredményeként dinamikusan változó entitásként szemléljük (TELEKI P. 1937; CSEMEZ A. 1996). A kutatás tartalmát minden alkalommal a féléves komplex térségi tervezési műhelyben résztvevő tantárgyak határozzák meg, de a részletes tartalmi követelmények mindig igazodnak az adott térség adottságaihoz, illetve a helyi szereplők igényeihez. A vizsgált tématerületek a következők: területfejlesztés és -rendezés, vidékfejlesztés, táji örökségvédelem, zöldinfrastruktúra tervezés, turisztika, tájtervezés és tájrehabilitáció. Uppony és környéke a táji örökség, a természeti értékek és a közeli kiemelt, nemzetközi jelentőségű turisztikai desztinációknak köszönhetően a tájgazdálkodás részeként turisztikai fejlesztésekben gondolkodik, ezért kutatásainkban és jelen írásunkban ez a tématerület kiemelt szerepet kapott. A kutatási területet mutatja az *1. ábra*.

Magyarország megújult turizmusfejlesztési stratégiája hangsúlyozza a desztinációs szemléletet, hiszen a települések összefogása, a térségi szint, ami mind a kínálat, mind a kereslet számára jól megragadható, tudja biztosítani a megfelelő élményt és megfelel a gazdaságosság szempontjainak is. Az attrakciókat és a szolgáltatásokat egymással összekapcsoltan kell értelmezni ahhoz, hogy a szinergiák a legteljesebb módon kihasználhatók legyenek (MTÜ 2021). A nemzetközi szakirodalomban is találkozunk a turizmusban tevékeny szervezetek korábbi egyénileg versenyző magatartásának megváltozásával. Egyes turisztikai szervezetek már működő közös marketing stratégiáinak tapasztalt sikere megerősíti az együttműködés és kölcsönösség előnyös voltát a piaci fellépés, a feladatok elosztása és a költségek szempontjából. Az együttműködések létre jöhetnek (a termékhez vagy a piachoz kapcsolódó) tevékenységi vagy területi alapon is. Az együttműködő megközelítés mindenképpen a jövő útja. (FYALL, A. – GARROD, B. 2005) Természetesen lehetnek bizonyos ellenérdekeltségek is és az aktív térségi szereplők hiánya is ismert hazánkban, mégis az érintett szektorok egymásrautaltságából születő együttműködés révén sikeres vidékfejlesztés származhat (KOVÁCS A. D. – GULYÁS P. – FARKAS J. Z. 2021).

Az Észak-magyarországi régió bővülő vendégforgalma és különösen a hazai turizmusban betöltött szerepe (2014-ben például a 2. legnépszerűbb régió volt a belföldi turizmus tekintetében) és a még kiaknázatlan lehetőségei méltán tölthetik el reménnyel az Uppony környékén élőket a turizmusfejlesztés várható eredményességét tekintve (CSUGÁNY J. – TÁNCZOS T. 2020). Külföldi példák is mutatják, hogy a vidéki térségekbe irányuló turizmus, azon belül is például a borturizmus, számos hasznot hajt a helyi gazdaság számára (KASTENHOLZ, E. – PAÇO, A. – NAVE, A. 2022). A turizmus dinamikusan fejlődő gazdasági ágazat az egész világon és Magyarországon is, bár a COVID pandémia idején tapasztaltuk korlátait, sérülékenységét is.

A belföldi turizmus gazdasági előnyt jelent az adott fogadó térség számára és ezzel hozzájárul a gazdasági előnyök országon belüli újraelosztásához is. A turizmus gyakran hatékonyabban tud hatást gyakorolni a fejletlenebb vidéki térségek gazdaságára például a foglalkoztatás tekintetében, mint más iparágak. Ősztönzőleg hat a helyi termékek előállítására és ez által növeli a háztartások jövedelmét. A turizmus érdekében kiépülő infrastruktúra pedig a helyi lakosság jóllétét is szolgálja (ARCHER, B. – COOPER, C. – RUHANEN, L. 2005; VÁRHELYI, T. 2017). Ugyanakkor a növekvő turizmus növekvő gazdasági és természeti erőforrásokat is igényel, ezért a reális, a gazdasági, politikai, társadalmi, kulturális és ökológiai hatásokat feltáró tervezésnek kiemelkedő szerepe van ezekben a térségekben (ARCHER, B. – COOPER, C. – RUHANEN, L. 2005).

A tervezés során a turisztikai termékek (WTO 2019) kialakításánál a látogatói élményszerzés fokozását tartottuk szem előtt, ami a turizmus fogalmának központi eleme (MICHALKÓ G. 2016). Az új turisztikai trendek azt mutatják, hogy az élmény és az aktivitás egymással összefüggő igénye meghatározó a piacon (CSAPÓ J. 2020). A turisták jelentős részét kitevő Y generáció tagjai (1981 és 2000 között születettek) élménykereső, élményhalmozó karaktere formálja a jelenlegi igényeket, bár az Y és a fölötte lévő generációk számára egyaránt a pihenés, üdülés kiemelkedő fontosságú az utazás céljának meghatározásában (FORMÁDY K. et al. 2019). FORMÁDY K. és társai (2019) lekérdőzése alapján az Y generáció számára fontosabb a természetben való időtöltés, az ismeretek bővítése, kulturális értékek és más kultúrák megismerése, helyi gasztronómiai élmények gyűjtése, mint az idősebb, X generációnál. A generációk között a desztináció választást meghatározó szempontokban is van különbség. Míg a tisztaság, higiéniai körülmények minden korosztálynál fontos szempont, az Y generáció számára kevésbé van jelentősége a műemlékeknek és a látnivaló ismertségének. Ami fontos a számukra: a természeti környezet, a korábbi személyes tapasztalatok és a közbiztonság, valamint a szolgálta-

tások ára, a szálláshely színvonala, a különleges gasztronómiai élmények szerzésének lehetősége és általában a vízpart közelsége. Ami még jellemzi az Y generációt, az az, hogy előzetesen jobban tájékozódnak, hajlandóak többet költeni és önállóan szeretik felfedezni az attrakciókat (FORMÁDI K. et al. 2019). Az utazási döntéseket azonban nem csak a kor, hanem számos egyéb életkörülmény, társadalmi különbség is befolyásolja (CSAPÓ J. 2020). A trendwatching.com (2023) szerint a kor, nem, társadalmi státusz többé már nem indikátora a fogyasztó magatartásának, helyette az értékek, a szenvedélyek, meggyőződések és attitűdök vezérelte igények kielégítésén keresztül lehet elérni a fogyasztók szívét. A szolgáltató részéről a hitelesség mellett a cselekedetek is fontosak: a társadalmi és környezeti célok elérésében tett előre lépések ösztönzik a fogyasztókat hasonló cselekedetekre (INT-01).

Az aktivitás tekintetében a jelenlegi trendek alapján a kulturális-, örökség-, etnikai-, falusi- és kalandturizmus kerül előtérbe, továbbá az egészségtudatosság elterjedésével az aktív turizmus formák válnak keresetté (CSAPÓ J. 2021).

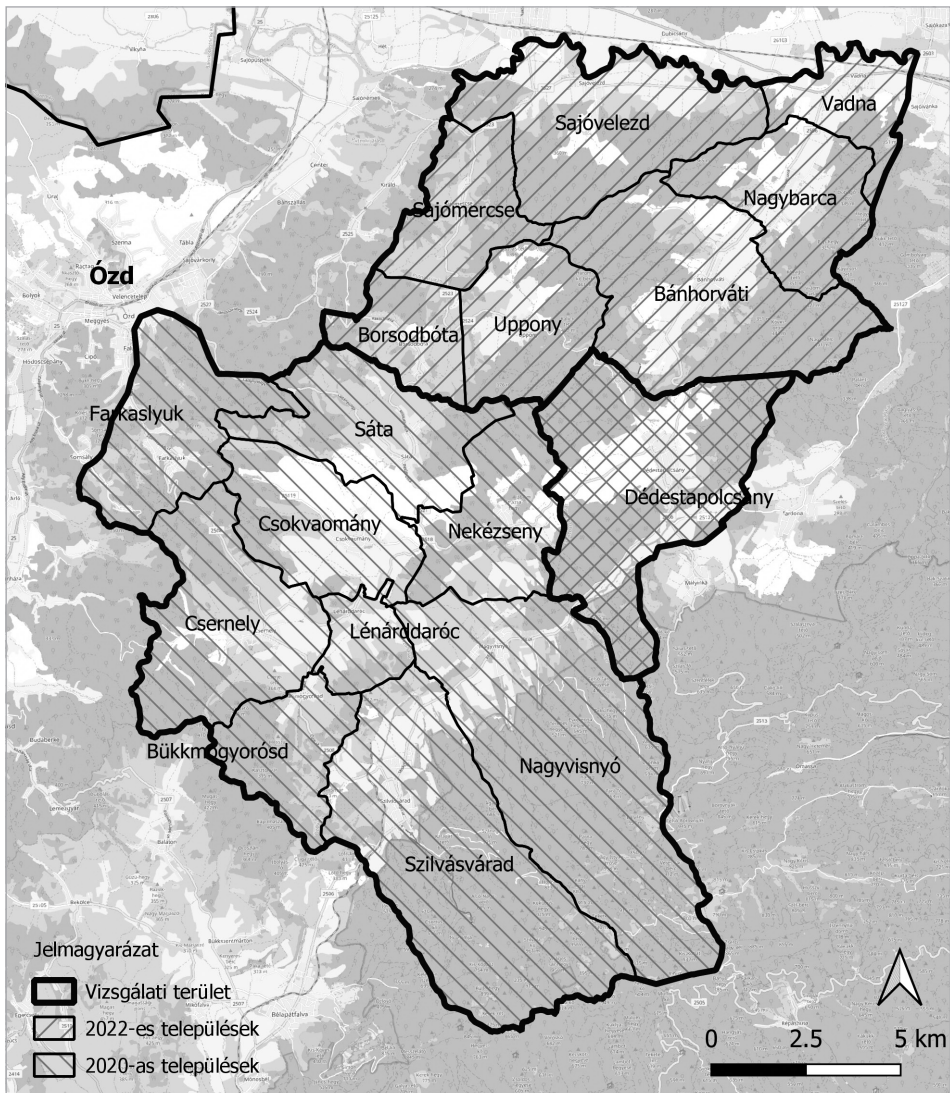
A desztinációs szemlélet, a térségben való gondolkodás és a partnerség különösen fontos a kisebb települések, az önmagukban nem jelentős vonzerővel rendelkező, hátrányos helyzetű falvak számára, ahol például a táji összetartozáson alapuló együttműködés révén egy mikrotérség turisztikai értelemben mégis vonzerővé válhat, önálló desztinációt alkothat (DANCOSKÉ F. E. 2020). A tájnak tehát, amit a vonzerők területi integrációjának is tekinthetünk, meghatározó szerepe van az utazási döntésekben (MIKHÁZI Z. 2018).

Célunk a tanulmányban a táj kutatás, tájfel fogás multidiszciplináris jellegével azonosulva, a szektorokon átívelő, komplex táj- és egyben turisztikai fejlesztés lehetőségeinek a bemutatása.

Anyag és módszer

A tizenhét településből álló vizsgálati terület (*1. ábra*) a Mátra-Bükk kiemelt turisztikai térség, az ország aktív turisztikai központjának (MTÜ 2021) peremén helyezkedik el, és egy órán belül elérhetők olyan jelentős turisztikai célterületek, mint a Bükk-hegység, Szilvásvárad, vagy az Aggteleki karszt. Kutatásainkban különös hangsúlyt kapott az aktív turizmus alapját képező természeti adottságok, valamint a táji örökség letűnt és meglévő elemeinek feltárása. A tájvizsgálat multidiszciplináris jellege jól illeszkedik a turizmus erőforrásainak feltárásához a vonzerők széleskörű feltárásának lehetősége miatt (USITALO, M. 2007).

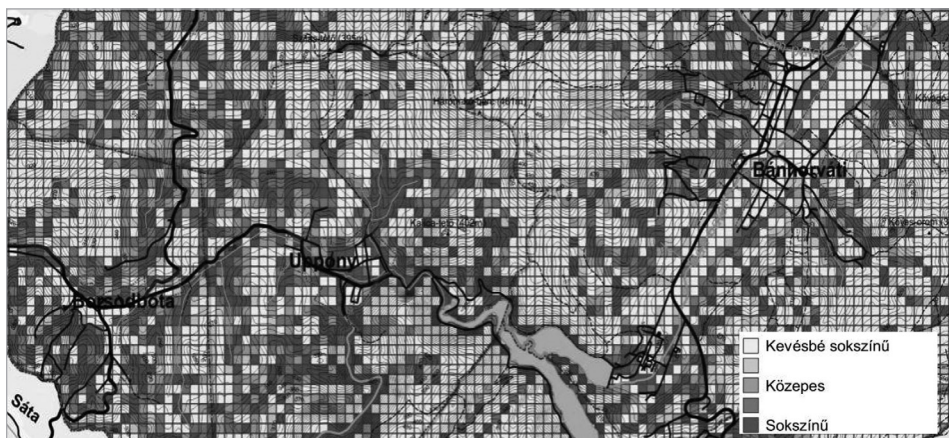
A turizmusfejlesztés a térségi fejlesztés minden elemével összefügg. A vizsgált szempontok szétválasztása tématerületek szerint módszertani szempontból mégis fontos. Az egyes vizsgálati eredmények értékelésük során válnak témaspecifikussá, ami a vizsgálati kritériumok helyes megválasztását és az értékelési szempontrendszer tervezési célnak megfelelő kialakítását igényli. Vizsgálataink során az információkat szakirodalmi kutatás, történeti (az első katonai felméréstől kezdve összesen 6 időállapotot rögzítő) térképek és adatbázisok elemzése, települési tervezési dokumentumok feldolgozása, terepbejárások és a települési vezetőkkel, jelentősebb vállalkozókkal, véleményformáló helybellekkel történt interjúk révén gyűjtöttük össze. A térképes elemzéseket QGIS segítségével végeztük. Az örökségvédelmi fejezetben feltártuk a tájhasználat változásokat, hogy megállapíthatók legyenek az állandósult (legalább 150 éven keresztül fennmaradt) tájhasználatok, amelyek már bizonyították fenntarthatóságukat. Ugyanakkor a változó területhasználatok feltárása is fontos, hiszen sokszor ezek eredményei alapozzák meg a tájrehabilitációs és a zöldinfrastruktúra fejlesztési javaslatokat. Az örökségvédelmi

1. ábra A vizsgálati terület (szerkesztette: KUTNYÁNSZKY VIRÁG)
 Figure 1 Study area (edited by VIRÁG KUTNYÁNSZKY)

munkarész fontos része még az egyedi tájértékek vizsgálata, az elveszett és fennmaradt táji örökségelemek kataszterezése. A táj diverzitása, mozaikossága, a benapozottság, a lejtőkategóriák megkülönböztetése, a különféle talajok előfordulásának ismerete, valamint a hősziget-jelenségek és a biomassza mennyiségének feltérképezése alapozta meg a tájgazdálkodási, területhasználati javaslatainkat. A táji diverzitás elemzését mutatja a 2. ábra.

Funkcionális, ökológiai és esztétikai tájhasználati konfliktusokat tártunk fel, amelyek megoldására javaslatokat tettünk. A turizmus szempontjából SWOT elemzést is készítettünk, amelynek alapján szintén megfogalmaztunk térségi fejlesztési javaslatot.

2. ábra Példa Shannon diverzitás elemzésre a táji diverzitás szemléltetésére Uppony környékén (Részlet az Uppony térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve ppt bemutatóból, 2022)
 Figure 2 Example of Shannon diversity analysis to illustrate landscape diversity around Uppony (Extract from the ppt presentation of „Uppony térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve” 2022)

kat. Javaslataink kialakításakor figyelembe vettük a szerzők részvételével 2018 és 2021 között zajló, a nagyragadozók környékbeli elterjedését, az ökológiai folyósók működését feltáró 'ConnectGREEN' Interreg kutatás eredményeit is (v.ö. INT-02).

A turizmus szempontjából fontosak a különböző (természeti, környezeti, táji, kulturális, műemléki) védettségek, amelyek attrakciót, de korlátot is jelenthetnek a turizmus számára. A turizmus összefonódik a helyi gazdasággal, hiszen néhányának megélhetést is biztosíthat, többeknek inkább kiegészítő jövedelemforrást jelenthet. A turisták ellátásához számos módon kapcsolódhat a mező-, erdő-, vad- és kertgazdálkodás, az állattartás, a kézműves termékek előállítása. Feltártuk a meglévő turisztikai infrastruktúra és szuprastruktúra adottságait és hiányosságait, de foglalkoztunk a helyi közösségekkel, szerepvállalásuk lehetőségeivel, valamint a turisztikai marketing helyzetével. A 3. ábra az általunk vizsgált szempontokat foglalja össze tématerületenként.

Munkánkban külön fejezetét képezte az upponyi pincesor (4. ábra) hasznosítási lehetőségeinek feltárása, melyet tervpályázat keretében oldottak meg a hallgatók. A nemzetközi képzés hallgatóit is megmozgató koncepció alkotás a *Smart Rural 21* program előkészítő projektje támogatásával valósult meg. Upponyban és a szomszédos településeken az utóbbi évtizedekben zöldségtárolásra és kisebb mértékben, vásárolt szőlőből, saját fogyasztásra helyben készült borok tárolására használt pincék között számos régi, használaton kívüli, sőt romos pince is található. A környék számos túraútvonallal, kulturális és természeti értékkel rendelkezik. A pincesorok ugyanakkor sajátos helyzetben vannak, hiszen alig maradtak meg szőlőterületek, ezért nem beszélhetünk szőlő- és borkultúráról a vizsgált térségben, amire borturizmust (HALL, C. M. – MACIONIS, N. 1998 értelmezésében), illetve klasszikus borutakat lehetne alapítani, ahogyan szerte a világ szőlő-és bor régióiban szokásos. A borturizmus fejlesztése a vidékfejlesztés eszköze is lehet és kapcsolódhat hozzá számos egyéb tevékenység is, de szőlő nélküli példák aligha találhatók (OLTEAN, F. D. – GABOR, M. Z. 2022). A borvidékek meglátogatásának azonban számos motivációja lehet, amelyek függetlenek a bortól és a szőlőtől, mint például a romantikus hangulat iránti vágy, a barátokkal való találkozás, a fesztiválozás, az építészeti és természeti értékek élvezete (OLTEAN, F. D. – GABOR, M. Z. 2022). A pincesorok így valójában színpalakká is válhatnak egy sajátosan értelmezett borturizmusban. A pincék és a vidék turisztikai

Természeti adottságok	Terület-használat, tájhasználat	Vidék-fejlesztés	Terület-fejlesztés és -rendezés	Táji örökség-védelem	Turizmus
Domborzat, lejtő kategóriák, éghajlat, kitettség, talajok, vízrajz, erdők, gyepek, zöldinfrastruktúra (funkciói, természetesség, összekapcsoltság), védettségek, táji sokszínűség (Shannon diverzitás), NDVI (biomassza), befolyásoltság szegélyelemzés, állatvilág	erdőgazdálkodás és tulajdonviszonyok, mezőgazdaság (ágazatok, művelésmód), vadászársaságok, vízgazdálkodás (védőterületek), közlekedési hálózat (elemei, fásítás), bányautótáj	Külterület használatok, agrárkörnyezet- és kertgazdálkodás, gazdálkodói szervezetek, gazdálkodási módok, környezeti konfliktusok, gazdálkodási potenciálok, stakeholder elemzés	Közlekedési, kommunális és intézményi infrastruktúra, gazdasági bázis, humán erőforrás, demográfia, nemzetiségek, településhálózat, tervi meghatározottságok, területfejlesztés forrásai és intézményrendszere	történeti tájhasználati változások (állandósult, átalakított), tájtörténet (sorsfordító események), történeti fasorok, erdők, vizes területek, gyepek, szőlő- és gyümölcsös területek, természetesi hagyományokhoz kötődő tájértékek, pincesorok, táji örökségleltár	Megközelíthetőség, elérhetőség, turisztikai vonzerők, turisztikai infrastruktúra, kilátók, pihenőhelyek, turistautak, kerékpározható utak, szálláshelyek, vendéglátóhelyek, helyi termelők, korlátozottan használható területek, marketing

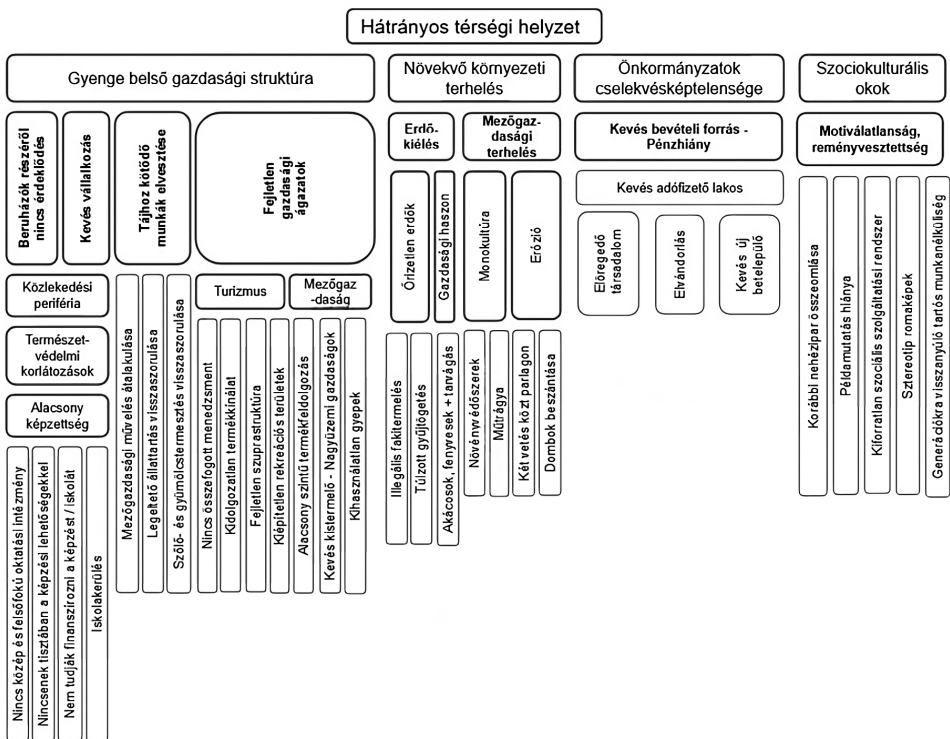
3. ábra Vizsgált szempontok a Komplex térségi tervezési műhely keretében (saját szerkesztés)
 Figure 3 Aspects examined in the Complex Spatial Planning Workshop (own editing)

4. ábra Az upponyi pincék különböző korúak és változatos kialakításúak (Fotó: DANCSONÉ FÓRIS EDINA)
 Figure 4 The cellars in Úppony are of different ages and different designs (Photo: EDINA DANCSONÉ FÓRIS)

hasznosítására jó példa (bár igazi borvidéken) a Barcelona közelében található Penedès térség, ahol a vidéki borturizmus hívószó alatt számos egyéb attrakcióval várják a látogatókat. A borozgatás és borkóstolás mellett gyalogos, kerékpáros és kulturális túraútvonalakat, golfautózást, vásárokat, helyi rendezvényeket, koncerteket, a falvakban interaktív játékokat, helyi értékeket bemutató múzeumot, oktatási tevékenységeket, piknikezési és egyéb kulináris élményt nyújtó lehetőségeket kínálnak (INT-03).

A 2020-as vizsgálati térségre vonatkozó problémafeltárás eredményét bemutató 5. ábra illusztrálja a turizmus fejlesztését is akadályozó problémák összefüggésrendszerét. A feltárt konfliktusokat a következő tevékenységi körökben foglaltuk össze: gazdaság, infrastruktúra fejlesztés, helyi identitás erősítése, természetvédelem, tájvédelem, táji örökségvédelem, turizmus. A konfliktusok feloldására tett térségi javaslatainkat is ebben a rendben mutatjuk be.

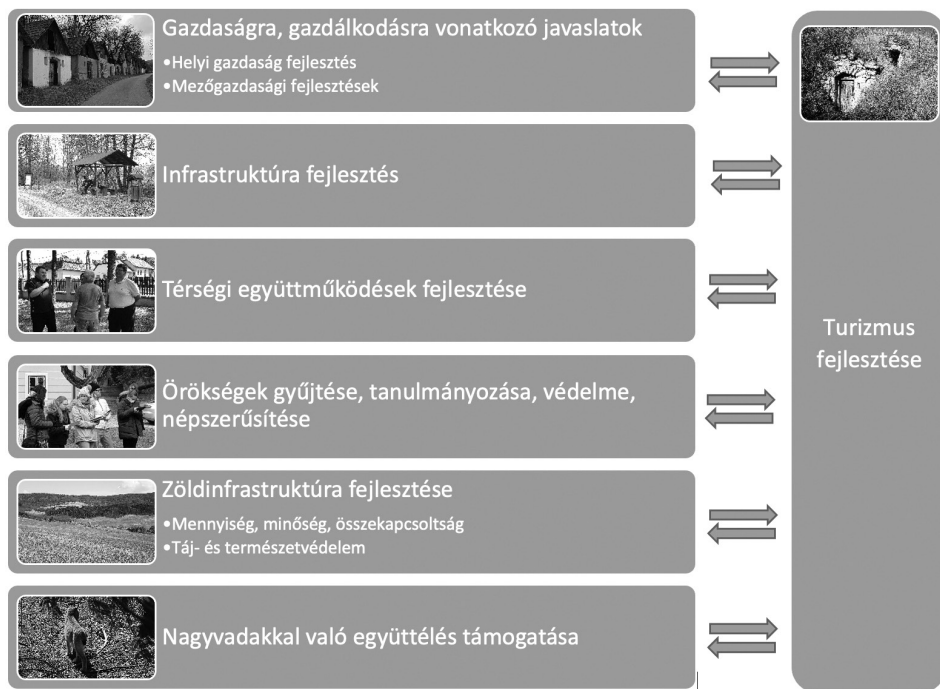

5. ábra Problémafa (Észak-Bükk térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve, 2020)
 Figure 5 Problem tree (Észak-Bükk térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve, 2020)

Eredmények

A turizmushoz minden javaslatnak van köze, valamilyen módon minden javaslat támogatja a mikrotérség turizmusának fejlődését. Megfogalmaztunk önálló turizmusfejlesztési javaslatokat is, amelyek végrehajtása ugyanakkor hozzájárul a többi tématerület fejlődéséhez is. Alábbiakban bemutatjuk a legfontosabb javaslatokat és azok turizmussal való összefüggését, ami jól illusztrálja a turizmus elválaszthatatlan jellegét a helyi gazdaságtól,

a helyi társadalomtól, az infrastruktúrától és a táji adottságoktól. A helyi társadalom mellett arra törekedtünk, hogy javaslatainkkal a térségbe érkező turisták lehetséges típusát, generációs sajátosságait is figyelembe vegyük. A 6. ábra a javaslatok rendszerét összegzi, amely módszertani jelentőségű, nagyrészt mindkét vizsgált területre érvényes. Kivételt a nagyvadakkal kapcsolatos rész képvisel, amellyel – előfordulásuk okán – a 2020-as projektben foglalkoztunk csak. A 2022-es projekt sajátos eleme pedig a pincesorok voltak.

6. ábra A térségi javaslatok összegzése (saját szerkesztés)
Figure 6 Summary of the regional proposals (own editing)

A **gazdaságra** vonatkozó javaslatok a következők voltak:

- helyi termékek fejlesztése és piacra vitele. A helyi termékek jól hasznosulnak a szálláshelyeken (például lehetnek fa bútorok), az étkezéshez kapcsolódóan (különbféle élelmiszerek, tálaló eszközök) és szuvenir tárgyak formájában. A helyi termékeknek biztos piacot jelentenek a turizmusban résztvevő szolgáltatók, illetve az ő fogyasztóik, a turisták.
- Helyi piac létesítése. A piac a helyiek számára számos szempontból fontos, de látványosságnak is kiváló a turisták számára.
- Örökterdő gazdálkodási módra való átállás. Az erdőterületek így mindig erdővel fedettek lesznek, ami a túraútvonalak és az elérhető turista-élmény állandóságát is biztosítja.
- Vállalkozói együttműködések erősítése. Akár a turisztikai vállalkozók, akár azok beszállítói vonatkozásában a hálózatosodás biztosítja az üzleti működést, hozzájárul a vállalkozások gazdasági fenntarthatóságához, ami lényeges eleme a turizmus hosszú távon is fenntartható működésének.

- Környezeti nevelési program kialakítása és működtetése a gazdálkodók és vállalkozók számára. A fenntarthatóság környezeti oldalának biztosítása érdekében van szükség ilyen programra, hogy a megcélzott ökoturizmus valóban, minden elemében ökológiai szemléletet képviseljen.
- A mobilitás fejlesztése (különösen a fiatalok megtartása érdekében). Az alternatív közlekedési lehetőségek a turisták mozgását is támogathatja a térségben.
- Új funkció ajánlása (7. ábra) az alulhasznosított területekre (főként a pincesorokra, felhagyott kertekre). A javasolt új funkciók a helyi termelést, tárolást is szolgálják, de a pincesorok felújításával, rendezésével megteremthető annak az alapja, hogy a pincesorok értékesíthető turisztikai attrakcióvá váljanak.

7. ábra A beomlott, de ép bejáratú pincék is használhatók helyi termék vagy bányászati kiállítás, helyi értékekről szóló könyvtár vagy akár egyszemélyes madárlés kialakításával.

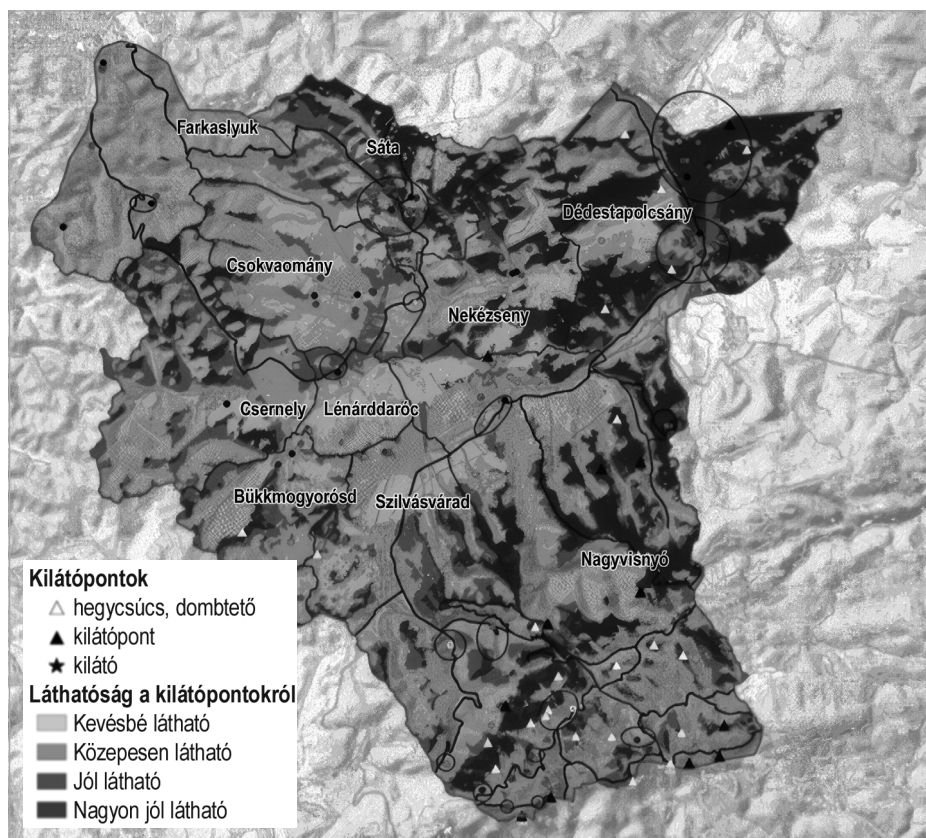
(Részlet az Uppony térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve ppt bemutatóból, 2022)

Figure 7 The collapsed cellars with intact entrances can also be used to create a local product or mining exhibition, a library on local values or even a one-man ornithological nest.

(Extract from the ppt presentation of „Uppony térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterv” 2022)

A mezőgazdasággal összefüggő javaslatok sokrétűek és számos módon összekapcsolódnak a turizmussal. A javasolt mezőgazdasági fejlesztéseket a termőhelyi adottságokra és a történeti tájhasználatokra alapozottan határoztuk meg. Nagy hiányt pótolna a gyümölcs- és szőlőtermesztés felélesztése. A fiatal és középkorú népesség bevonására javasoltuk a kert-örökbefogadási programot, hogy egyrészt a felhagyott kerteket is újra művelésbe vonják, másrészt, hogy megjelenjenek ezek a korosztályok a településeken. Ha ennek kapcsán mélyebb kötődés is kialakul, akár a helyi lakosság száma is növekedhet. A tájfajta felkutatása és szaporítása nem csak gazdálkodási, hanem a helyi identitás, tájkarakter erősítése révén is kövölcsölhat előnyöket a turizmus számára. A környezettudatos termelési módok elterjesztése, a helyi termékek helyben történő értékesítése a helyi gazdaság élénkítése mellett a turizmus számára is jól használuló lehetőségeket teremt a program azzal, hogy ismertté teszi a térséget egy fiatalabb generáció körében. Mindennek a helyi lakosság gondolkodásmódjára, a helyi termelési és fogyasztási mintázatra is kedvező hatása lenne. A felhagyott pincék javasolt „újrahasznosítása” nem csak a megtermelt bor tárolását célozza, hanem a turizmus élénkítését is különféle gasztro-szolgáltatások és kisebb attrakciók (mint például bemutatókert, pincegaléria, pincebolt, fröccs terasz) kialakításával. A szántók vonatkozásában a természetés helyi adottságokhoz való igazítása, termelési szerkezet váltás, kisparcellák kialakítása, szegélyek létrehozása, diverzitás növelése a cél. Ezek a beavatkozások egyben a tájkép gazdagodását és ezzel a táj vonzerejének fokozódását is elősegítik. A kilátóhelyekről látható területeket mutatja a 8. ábra.

A gyepek fenntartásának egyik legjobb módja a legeltetés, ami az állattartás visszaállításánál esetén a természetvédelem mellett a helyi gazdaság fejlesztéséhez és további helyi termékek megjelenéséhez is hozzájárulna. A mezőgazdasági területek rendezése esztétikai és ökológiai szempontból is előnyös változásokat hozna, ami növeli a turistákban is a természetközelség élményét. Mindehhez szükséges azonban a helyi gazdák összefogása, szövetkezése mind a termelés összehangolása, mind a megfelelő értékesítés érdekében. Az

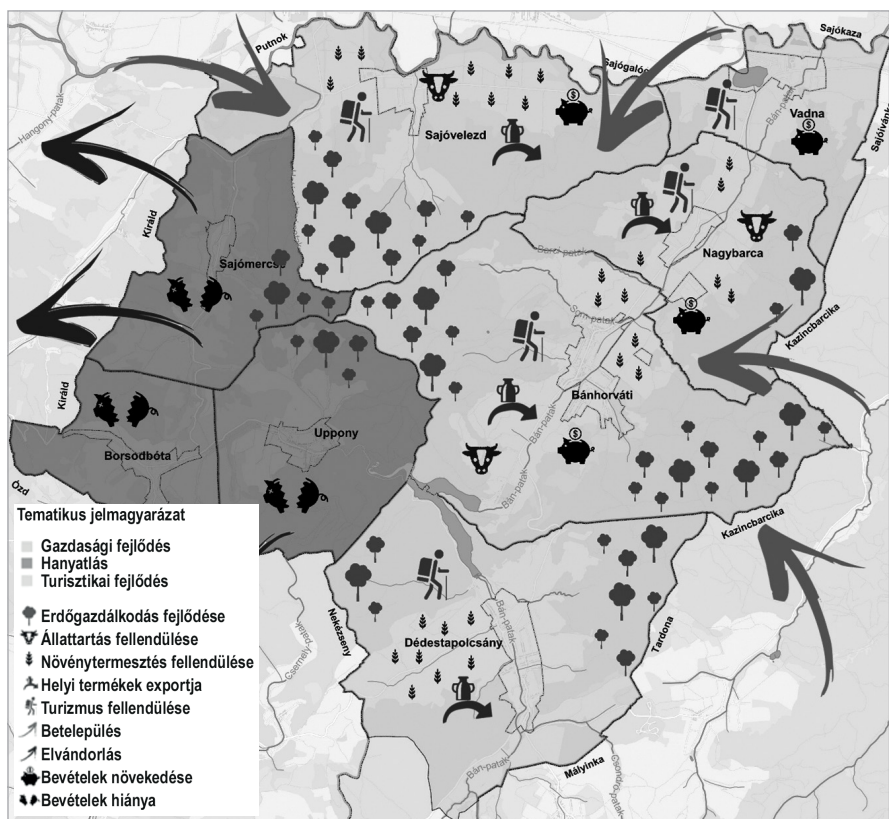
8. ábra Területek láthatósága a kilátópontokról a 2020-as projekt területén (Észak-Bükk térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve, 2020)
 Figure 8 Visibility of areas from viewpoints in the 2020 project area (Észak-Bükk térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve, 2020)

együttműködés kialakulása függvényében különböző jövőképek vázolhatók fel: 1. a térség egésze marginalizálódik, hanyatlásnak indul; 2. a jelenlegi trendek folytatásaként polarizálódik a térség és lesznek hanyatló, valamint fejlődő részek (9. ábra); 3. az egész térség fejlődésnek indul, virágzik a gazdaság és vele a turizmus.

Az **infrastruktúra** fejlesztés elsősorban

- a csapadék víz gazdálkodás fejlesztését,
- távmunkahelyek fejlesztését,
- mobil szolgáltatások fejlesztését,
- vendéglátóhelyek kialakítását és működtetését,
- közösségi közlekedés fejlesztését

kell, hogy jelentse a vizsgált térségben. Az infrastruktúra fejlesztések a turizmusnak is jó szolgálatot tesznek, szorosan összekapcsolódnak a megfelelő turisztikai infrastruktúra és szuprastruktúra kialakításával. A térségben előforduló romboló villámárvizek veszélyeztetik a turisztikai infrastruktúrát, a szárazság a természeti értékek fennmaradását, ezért a csapadékvíz gazdálkodásnak a turizmusban is nagy jelentősége van. A boltok, vendéglátóhelyek csak akkor tudnak fennmaradni, ha a helyi lakosság is fizetőképes

9. ábra A realista szcenárió a polarizálódás a 2022-es projekt területén
(Részlet az Uppony térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve ppt bemutatóból, 2022)

Figure 9 The realistic scenario is polarisation in the 2022 project area
(Extract from the ppt presentation of „Uppony térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve” 2022)

keresletet jelent ezek számára. Ezért a turizmus szempontjából is fontos lenne a távmunka infrastrukturális háttérének biztosítása, hogy növekedjen a falvak aktív lakosságának száma és lakóinak vásárlóereje. Egy élő falu pedig sokkal vonzóbb a turisták számára, mint egy skanzen, különösen, ha tartózkodásukat több napra tervezik – ami a turisztikai szolgáltatók számára a jövedelemtermelés szempontjából fontos tényező.

A programok végrehajtása szempontjából rendkívül fontos az összetartás a településeken és a mikrotérségen belül, ezért szükséges a **térségi együttműködés** és a helyi közösségek fejlesztése (klubok, egyesületek létrehozása), a helyi identitás erősítése (értékek megismertetése), közösségi terek fejlesztése. A **helyi identitás** erősítésének, de a turizmus humán alapjainak megteremtése szempontjából is igen fontos az örökségek gyűjtése, a népi hagyományok őrzése, tanulmányozása, védelme és népszerűsítése. Mindezek vonzerőt jelentenek a turisták számára, és egy digitális értékleltár, telefonos applikáció létrehozásával elérhetőbbé is válnak ezek a vonzerők mindenki számára. További lehetőség még a tájházak létrehozása, valamint anekdota-gyűjtemény összeállítás. A térségben kezdő vagy újrakezdő gazdák támogatására hasznos lenne útmutató készítése a pincék építészeti felújításához, ajánlások kiadása az erdők kezeléséhez, a szőlő-és gyümölcsstermesztéshez.

Megfontolandónak tartjuk továbbá a térség naturparkká alakulását, amelynek egyik fő feladata a szemléletformálás mind a helyiek, mind a látogatók részére, de jelentős szerepe lehetne a helyi gazdaság fejlesztésében, a turizmus fejlesztésében és szervezésében, valamint a helyi örökségek megőrzésében is.

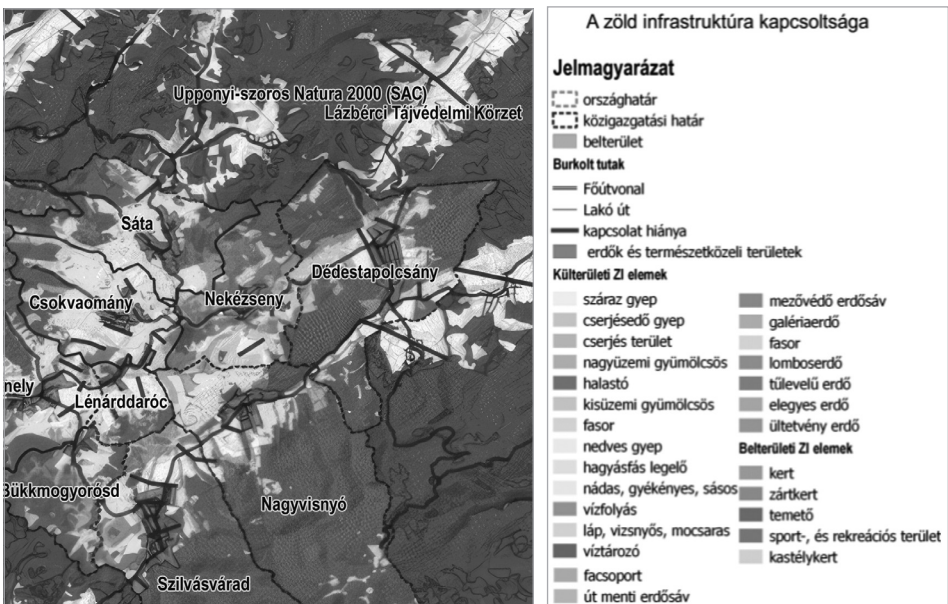
A **táj- és természetvédelmi** javaslatok három irányt képviselnek.

- Tájfásítás: mezővédő erdősáv telepítése, út menti fásítás, vízfolyás menti fásítás.
- Az invazív növények irtása.
- A mezőgazdaság diverzifikációja.

Az intézkedések a táj általános jó állapotát eredményezik, ami – a mezőgazdasági javaslatoknál említettekhez hasonlóan – a turisták számára nyújtható élményt fokozzák. Egy-egy természetvédelmi projekt nyomán attrakciók is megjelenhetnek, vagy hozzá tudnak járulni a térség vonzerőinek élvezetes látogatásához (ilyen lehet például a zöldút menti fásítás, vagy egy vizes élőhely létrehozása).

A mezőgazdasági területeken, a települések beépített területein vagy más hasznosítású területeken javasolt zöldinfrastruktúra fejlesztési intézkedések az ökoszisztéma szolgáltatások gazdagítását szolgálják, ami javítja a térség élhetőségét mind az ott élők, mind a térségbe érkező látogatók számára. A zöldinfrastruktúra elemek kapcsoltságának biztosításával az egyes elemek – és ezzel az egész hálózat – fennmaradásának nagyobb az esélye. A kapcsolati hiányokat illusztrálja a 10. ábra. A zöldinfrastruktúra ökoszisztéma szolgáltatásai között szerepel a rekreáció is, ennek kiemelkedő példája a térség fő attrakcióit felfűző tervezett zöldút kialakítása.

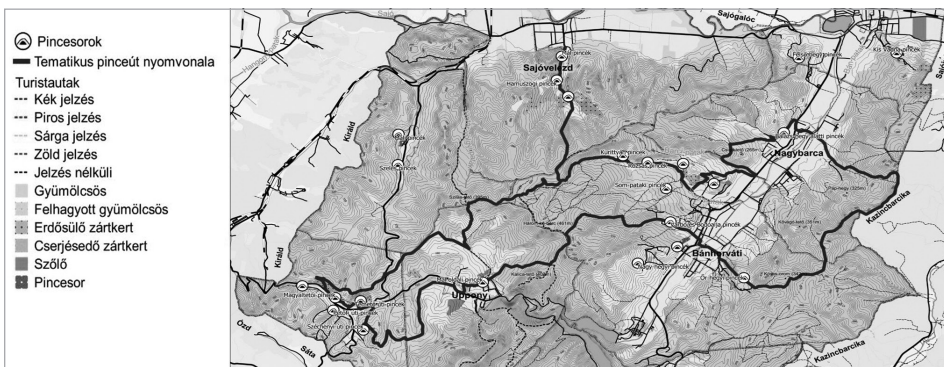
A vidéki térségek turizmusalapú fejlesztési lehetőségeinek vizsgálatáról szóló hazai kutatás ugyanis kimutatta, hogy a kevésbé frekvenciált kistelepülések turisztikai fejlesztésében a falvakat összekötő tematikus utaknak kiemelkedő szerepe lehet (LEMPEK M.

10. ábra A zöldinfrastruktúra kapcsoltsága – tervlap részlet (Észak-Bükk térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve, 2020)
 Figure 10 Connectivity of the green infrastructure – plan sheet detail (Észak-Bükk térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve, 2020)

Z. – TÉSITS R. 2021). A tematikus utak jól kombinálhatók zöldutakkal, különösen olyan természetközeli helyszíneken, ahol a vidékfejlesztésre nagy igény mutatkozik. A Közép-Európai Zöldutak Egyesületének értelmezése szerinti zöldutak (INT-04) létesítésének ezért hangsúlyos eleme a helyi gazdaság fejlesztése.

A fentiek tehát jelentős mértékben hozzájárulnak a turizmus fejlődéséhez a térségben, de kifejezetten a turizmus fejlesztésére is számos javaslat született. Turizmus fejlesztési javaslataink attrakciófejlesztéseket, valamint turisztikai infra- és szuprastruktúra fejlesztést tartalmaznak. Az attrakciófejlesztések meglévő kulturális, természeti, épített örökségi elemekre épülnek. Ki kell emelni a térség bányászati múltját és geológiai értékeit, az egykori szőlőművelési és gyümölcscsészeti hagyományokat és a pinceépítészetet. Több tematikus út [pl. Pince-út (11. ábra), Föld kincsei út] kialakítását terveztük meg, amelyek több települést érintve mutatnák be ezeket az értékeket és adnának a pincéknek új funkciót. Javasoltuk egy kerékpárral vagy gyalog bejárható zöldút kialakítását is, amely a térség településeit fűzné fel részben meglévő útvonalakon, részben a felhagyott vasúti pálya nyomvonalán.

11. ábra Javaslat a Pince-út nyomvonalára

(Részlet az Uppony térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve ppt bemutatóból, 2022)

Figure 11 Proposed route for the „Pince-út” (Cellar Route)

(Extract from the ppt presentation of Uppony térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve, 2022)

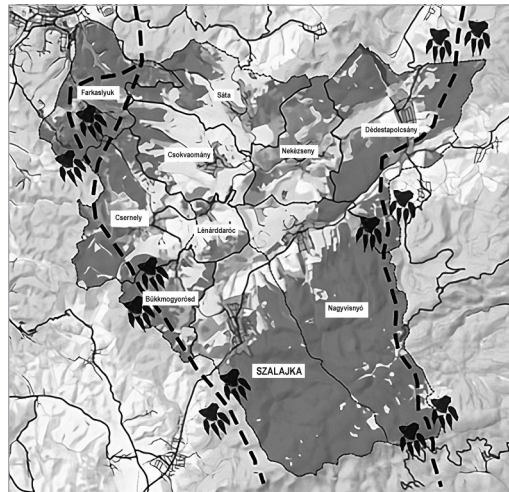
Leghamarabb megvalósítható attrakciófejlesztések a rendezvények, amelyek nem csak a turisták, hanem a helybeliek számára is fontos események lehetnek és a helyi identitás erősítéséhez is hozzá tudnak járulni. A pincékhez kötődő gasztro-programok mellett alkotótáborok, valamint palóc és barkó nyelvjárás és népszokás tábor megrendezése, környezeti nevelési, erdei iskolai és egyéb tanárképzési programok, „bányász” teljesítménytúrák szervezése – mind alkalmas arra, hogy a kis falvak fölkerüljenek a turisták mentális térképeire.

Felmerült lehetőség még az aktív turisztikai programok létrehozása településenként. A meglévő lovastanyák bevonásával hosszú távon elképzelhető a lovas turizmus felfejlesztése, de a Sajó is – megfelelő környezetvédelmi és -rendezési intézkedéseket követően – alkalmassá tehető evezős programok befogadására. Rendkívül népszerűek a kalandparkok és a lombkorona tanösvények. Ezek megvalósításához alkalmas terepadottságok vannak, de kivitelezésük és fenntartásuk erőforrás igényes, ezért csak állandó kereslet esetén javasoljuk kialakításukat.

A turisztikai infra- és szuprastruktúra fejlesztés körében a bemutatást és a látogathatóságot, valamint a turisták tartózkodását támogató fejlesztéseket javasoltunk, ami a kastélyok jobb kihasználását, a térségben fellelhető számos forrás kiépítését, a Sajó-part

rendezését és szezonális szálláshely kialakítását, az ökoturizmus fellendítését célozzák. Nagyon jók az adottságok a bakancsos turizmus számára, ám a még kevésbé látogatott vadon veszélyeket is rejt. A Damasa-szakadék biztonságossá tétele és a bemutatás feltételeinek kialakítása önálló projektet képezhet. Szükség van szálláshelyek fejlesztésére is az összes településen. Vagy a színvonal emelésével, vagy a befogadható vendégek számának növelésével újabb és újabb típusú vendégek érkezésére lehet számítani, illetve a négyévszakos turizmus feltételeinek megteremtéséhez is hozzájárulnak a szállásfejlesztési projektek. A szálláshelyek és a programok, rendezvények kialakításánál tekintetbe kell venni a várható vendégek generációs, illetve szociális helyzet béli sajátosságait. Új beruházások tervezésénél a jelenleg túrázni képes és hajlandó Y generáción túl a következő (Z) generáció igényeit is célszerű észben tartani. Az ökoturisztikai szálláshelyek kialakításánál különösen figyelni kell arra, hogy azok minden eleme ökotudatos legyen, hogy összhangban legyenek a majdani szolgáltatások a meghirdetni kívánt turisztikai termékkel.

Különleges feladatot jelentett a turizmusfejlesztésben az időközben a térségben megjelent védett nagyvadak (medve, farkas, hiúz, aranysakál) átjárásának, illetve zavarómentes vonulási útvonalainak biztosítása. A nagyvadakkal való együttélés azonban elfeledett készség hazánkban, ezért ezt támogatni szükséges különféle programokkal: társadalmi érzékenyítéssel az itt élő nagyvadak iránt, valamint az állatokkal és életmódjukkal kapcsolatos ismeretek átadásával. A 12. ábra mutatja a kialakításra javasolt ökológiai folyosókat. A vonulási útvonalak működéséhez az is szükséges, hogy a turisták és a helyi lakosság, gazdálkodók is lehetőség szerint elkerüljék ezeket a helyeket, más útvonalakat választva mozgásukhoz.

12. ábra A nagyragadozók átjárását biztosító ökológiai folyosók (Észak-Bükk térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve, 2020)
 Figure 12 Ecological corridors for the passage of the large carnivores (Észak-Bükk térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve, 2020)

A komplex térségi tervezési műhely végső eredményeit a térségben tartott, diasorral kísért prezentáción, valamint a pincepályázat eredményeit bemutató poszterkiállításon mutattuk be az érdeklődő helyi lakosoknak, tisztviselőknek és turisztikai vállalkozóknak.

Összefoglalás

Projektünk egyik meghatározó kiindulópontja az upponyi pincesor hasznosítási lehetőségeinek feltárása volt. Települések, mikrotérségek fejlesztése gyakran indul egy-egy konkrét beruházás ötletével. A tervezési szintek összekapcsolódása azonban inkább előny, mint hátrány, különösen az olyan objektum szintű fejlesztéseknél, ahol annak tájszintű jelentősége, hatása van. A komplex térségi tervezés lehetővé teszi, hogy egy tervezett tevékenység vagy egy nagyobb építmény, építmény-együttes tájjal és annak minden elemével való viszonyát feltárjuk, értékeljük, és ezek alapján kerüljön meghatározásra a továbblépés iránya.

Másrésről fontos kiemelni, hogy a turisztikai tervezés minden lépése szorosan összefonódott a többi szakág tervezési folyamatával. A vizsgálat tárgya sokszor azonos volt, de más és más szempontból tekintettünk ezekre. A komplex vizsgálat lehetővé tette, hogy a turisztikai javaslatok megalapozottak és reálisak legyenek, a helyi gazdasági és társadalmi környezetbe illeszkedjenek úgy, hogy közben a természeti és kulturális értékek megővhatők, esetenként fejleszthetők legyenek. A multiszektorális, térségi megközelítés és táji szemlélet alkalmazása a turizmus fejlesztési tervezésben tehát eredményesen és hatékonyan alkalmazható módszer, ami jól illeszkedik a turizmus térségi desztinációs szemléletéhez is.

DANCSONÉ FÓRIS EDINA

MATE TTDI, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék

dancsokne.foris.edina.klara@uni-mate.hu

FILEPNÉ KOVÁCS KRISZTINA

MATE TTDI, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék

filepne.kovacs.krisztina@uni-mate.hu

HUBAYNÉ HORVÁTH NÓRA

MATE TTDI, Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék

hubayne.horvath.nora@uni-mate.hu

KUTNYÁNSZKY VIRÁG

MATE TTDI, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest

kutnyanszky.virag@phd.uni-mate.hu

MÓDOSNÉ BUGYI ILDIKÓ

MATE TTDI, Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék, Budapest

modosne.bugyi.ildiko@uni-mate.hu

SALLAY ÁGNES

MATE TTDI, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest

sallay.agnes@uni-mate.hu

SZILVÁCSKU ZSOLT

MATE TTDI, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest

szilvacsku.miklos.zsolt@uni-mate.hu

VARGA DALMA

MATE TTDI, Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék, Budapest

dalma.varga@outlook.hu

IRODALOM

- ARCHER, B.–COOPER, C.–RUHANEN, L. 2005: The positive and negative impacts of tourism. – In: THEOBALD, W. F. (szerk.): *Global Tourism* ELSEVIER Butterworth-Heinemann ISBN: 0-7506-7789-9 pp. 79–102.
- CSAPÓ J. (szerk.) 2020: A nemzetközi és hazai turizmus legújabb keresleti trendjeinek bemutatása elméleti és gyakorlati megközelítésben. Egyetemi jegyzet. Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Pécs
- CSEMEZ A. 1996: Tájérvvezés –Tájrendezés. Mezőgazda.
- CSUGÁNY J. –TÁCZOS T. 2020: A hazai turizmusban rejlő lehetőségek a negyedik ipari forradalom korszakában / The tourism potentials of Hungary in the era of the fourth industrial revolution. In: #Turizmus #Szálloda #Vendéglátás. Konferenciakötet. Az Eszterházy Károly Egyetem Turizmus Tanszék alapításának 10. évfordulója alkalmából. Eger, Eszterházy Károly Egyetem Líceum Kiadó. pp. 55–65.
- DANCSOKNÉ F. E. 2020: Vidéki térségek a települések szövetében. Doktori értekezés. Szent István Egyetem, Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskola. Budapest
- DANCSOKNÉ F. E. –FILEPNÉ K. K. –HUBAYNÉ H. N. –KOLLÁNYI L. –MÓDOSNÉ B. I. –SALLAY Á. –SZILVÁCSKU ZS. –VARGA D. (szerk.) 2020: *Észak-Bükk térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve*. Készítették a SZIE Tájépítészeti és Településtervezési Kar II. éves tájépítész MSc hallgatói. SZIE Tájérvvezési és Tájvédelmi Intézet, Budapest. Kézirat.
- FORMÁDI K. –PETYKÓ C. –SZALÓK C. –JUSZTIN M. –HOLCZERNÉ S. Á. 2019: Motivált utazók, inspiráció és élménykeresők – avagy az Y generáció utazási szokásainak elemzése. Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok 2019. IV. 4 DOI: 10.15170/TVT.2019.04.04.02
- FROST, W. –LAING, J. –STRICKLAND, P. –SMITH M. J. 2020: Seeking a Competitive Advantage in Wine Tourism: Heritage and Storytelling at the Cellar-Door. *International Journal of Hospitality Management*, 87 (102460).
- FYALL, A. –GARROD, B. 2005: From Competition to Collaboration in the Tourism Industry. In: THEOBALD, W. F. (szerk.): *Global Tourism* ELSEVIER Butterworth-Heinemann ISBN: 0-7506-7789-9
- HALL, C.M. –MACIONIS, N. 1998: Wine Tourism in Australia and New Zealand. In *Tourism and Recreation in Rural Areas*; BUTLER, R.W. –HALL, C.M. –JENKINS, J.M. (Eds.); John Wiley & Sons: Chichester, UK, 1998; pp. 197–221.
- KASTENHÖLZ, E. –PAÇO, A. –NAVE, A. 2022: Wine tourism in rural areas – hopes and fears amongst local residents. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 15. 1. ISSN: 1755-4217 DOI: <https://doi.org/10.1108/WHAT-08-2022-0095>
- KOVÁCS A. D. –GULYÁS P. –FARKAS J. Z. 2021: Tájhasználati érdekek és ellenérdekek az Alföldön – A természetvédelem, a mezőgazdaság és a turizmus kapcsolata a Kiskunsági Nemzeti Park példáján. *Földrajzi Közlemények* 2021. 145. 4. pp. 317–334. DOI: 10.32643/fk.145.4.4
- LEMPEK M. Z. –TÉSITS R. 2021: A vidéki térségek turizmusalapú fejlesztési lehetőségei a Siklósi járás példáján. *Modern Geográfia*, 16. 2. pp. 87–112 DOI: 10.15170/MG.2021.16.02.05
- MICHALKÓ G. et al. 2011: Turisztikai terméktervezés és fejlesztés. Pécsi Tudományegyetem ISBN: 978-963-642-435-0
- MCHALKÓ G. 2016: Turizmológia – Elméleti alapok. Akadémiai Kiadó Zrt., 2001 ISBN: 9789630592161
- MIKHÁZI Zs. 2018: Az ökoturizmus fogalmának egyedfejlődése: Alaputatás a definíciótól a tervezésmódszertanig. Doktori értekezés, Szent István Egyetem, Gödöllő
- Magyar Turisztikai Ügynökség (MTÜ) 2021: Turizmus2.0
- OLTEAN, F. D. –GABOR, M. R. 2022: Wine Tourism – A Sustainable Management Tool for Rural Development and Vineyards: Cross-Cultural Analysis of the Consumer Profile from Romania and Moldova. *Agriculture* 2022, 12(10), 1614; <https://doi.org/10.3390/agriculture12101614>
- TELEKI P. 1937: A tájfogalom jelentőségéről (Rektori tanév-megnyitó beszéd a Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen) *Budapesti Szemle*, 1937. nov. pp. 6–10.
- UUSITALO, M. 2007: Landscape analysis – The first step in managing sustainable land use at tourist destinations. In: JOKIMÄKI, J. –KAISANLAHTI-JOKIMÄKI, M. L. –TUULENTIE, S. –LAINE, K. –UUSITALO, M. (ed.): *Environment, local society and sustainable tourism*. Painatuskeskus Finland, Rovaniemi, LandscapeLab, EU LIFE Environment-project, Arctic Centre, University of Lapland. pp. 42–51.
- VÁRHELYI T. 2017: A wellness világtrendek és a sport. *Acta Academiae Agriensis, Sectio Sport*, 2017. Nova XLIV. pp 139–147.
- World Tourism Organization (WTO) 2019: UNWTO Tourism Definitions. UNWTO, Madrid DOI: 10.18111/9789284420858

INT-01: trendwatching.com/2023-trend-check

INT-02: <https://www.interreg-danube.eu/approved-projects/connectgreen/outputs>

INT-03: <https://www.penedesturisme.cat/en/activity/can-marles-wine-bar-your-wine-vineyards>

INT-04: <http://zoldutak.hu/mik-azok-a-zoldutak/>

A publikáció jelentős mértékben támaszkodott a 2020-as és 2022-es komplex térségi tervezési műhely során készült, a hallgatók munkáját magába foglaló munkákra:

Uppony térség tájvédelmi és tájfejlesztési tanulmányterve. Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet. Ppt bemutató. 2022.